

AVRUPA BİRLİĞİNE GİRİŞ SÜRECİNDE İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ EĞİTİMİ

Doç Dr. M. Saffet SARIKAYA*

Dünya son yirmi otuz yıldır kısaca "sanayi toplumu"ndan "bilgi toplumu"na geçiş diye ifade edebileceğimiz bir yapılanma sürecindedir. Bu süreçte bilgiyi üreten, verimli kullanan, bilgi ve tecrübelerini pazarlayabilen ve diğerleriyle rekabete girebilen ülkeler siyasî konjonktürde hak ettikleri yeri elde edeceklerdir. Toplumların yaşadığı bu sosyal değişim süreci, belli alanlara kanalize edilen bir değişim değil bilakis toplumunun bütününe kapsayan bir içerikte yapılmalıdır. Diğer bir ifadeyle değişimi sadece snâî ve teknolojik gelişmelere hamledip sosyal alanları görmezden gelme veya ihmal etmek mümkün değildir. Ancak "geri kalmış" ve "gelişmekte olan" ülkelerde bu değişim süreci gelişmiş Batı ülkelerindeki seyri takip edemediği için önemli sosyal sıkıntılar yaşanmaktadır. Maalesef Türkiye de, emsallerinin içinde iyi konuma sahip olmasına ve bazı önemli avantajları bulunmasına rağmen bu sosyal sıkıntıları yoğunlukla yaşayan ülkelerden birisidir.

Önceleri bir ekonomi topluluğu olarak şekillenen Avrupa Birliği, ilerleyen yıllarda bu birliği daha geniş toplumsal boyutlara taşıyarak siyasî birlikteliğe yönelmiştir. Böylece giderek daha güçlü bir yapıya kavuşup, Birlik dışında kalan ülkelerin cazibe merkezi haline gelmiş ve dışarıda kalan ülkeler kendileri için doğacak fırsatları ve imkanları düşünerek Avrupa Birliğine üye olmak için başvurmuşlar/vurmaktadırlar. Avrupa Birliği de amaçları doğrultusunda oluşturduğu standartlar ve asgarî şartlar çerçevesinde bu başvuruları değerlendirmekte, aday ülkelerle ilişkilerini düzenlemektedir. Türkiye geçtiğimiz yıllarda adaylığı kabul edilen ülkeler arasına girmeyi başarmış; ülke içinde Avrupa Birliği ile ilişkileri çerçevesinde sosyal ve hukukî bazı yeni düzenlemelere gitmiştir.

* SDÜ İlahiyat Fakültesi İslâm Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Eğitim de yeni dzenlemelerin yapıldığı önemli sosyal alanlardan birisidir. Bu bağlamda yüksek öğretim, orta öğretim ve ilköğretimde bazı dzenlemeler yapılmıştır. Özellikle geçtiğimiz yıllarda kamuoyunda çokça tartışma konusu yapılan ilköğretimin kesintisiz sekiz yıla çıkartılması Birlikle uyum politikalarının bir sonucudur.¹ Ancak uygulamaya bağlı olarak meslek liseleri, özellikle orta okul kısımlarının bulunmasından dolayı İmam-Hatip Liseleri ciddî şekilde öğrenci kaybetmiştir. Bu dzenlemelere bağlı olarak İmam-Hatip Liselerinin ve ilköğretim okullarının programları revize edilmiştir. Programlar, *MEB Din Öğretimi Genel Md. İHL-Anadolu İHL-Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara 1999 ve 2517 sayılı Ekim 2000 tarihli *MEB Tebliğler Dergisi*'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiş; yeni programa uygun ders kitapları yeniden yazılmış veya yazımı devam etmektedir.*

Bu makalede din eğitiminin bir parçası olan İslâm Mezhepleri Tarihi dersinin veya konularının yeni müfredat programındaki yeri tartışılacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'de 1991 yılında İlahiyat Fakültelerinde bağımsız bir Anabilim Dalı olarak kabul edilen İslâm Mezhepleri Tarihi'nin, zaten sınırlı çerçevede düzenlenmiş din eğitimi içinde müstakil ders olarak yer almamasıyla ilgili bir polemige girmeyeceğiz. Burada sadece İslâm Mezhepleri Tarihi'nin muhteva ve gayesini dikkate alarak ilk ve orta öğrenim müfredatına yansıyan boyutları analiz edeceğimizi ifade etmeliyiz.

Mezhepler, dinin anlaşılması ve algılanmasından, dînî farklılaşmadan kaynaklanan, yani, insanların yaşadıkları sosyal çevrenin içinde dinin ana kaynaklarını anlama ve uygulamada ortaya çıkan farklılıkların kurumlaştığı beşerî nitelikli dînî gruplardır. İslâm Mezhepleri Tarihi, geçmişte var olan fırkaların ve bugün yaşamakta olan mezhep ve çağdaş İslâmî akımların İslâm'ı nasıl anladıklarını, kendi kaynaklarına göre, objektif olarak tespit etmeye ve mezheplerin görüşlerinin tarihî, siyasî ve sosyal temellerini ortaya koymaya çalışır. Bu çaba, günümüz Müslümanlarının küreselleşen dünyada dinini en iyi şekilde yaşayabilecek bir zihniyet ve dünya görüşü oluşturmalarına, dinini en doğru şekilde algılayıp temsil etmelerine,

¹ Avrupa Birliğine üye ülkelerde zorunlu eğitim ortalama 8 ila 12 yıl arasındadır. Örnekler ve geniş bilgi için bkz. *Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri*, çev. MEB Dış İlişkiler Genel Md. Komisyonu, Ankara, 1996.

* Makale çalışması yaptığımız şu günlerde (Eylül-Ekim 2001) henüz ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi yeni ders kitaplarının dağıtımı yapılmamıştı.

birlik ve beraberlik içinde yaşayabilmelerine katkı sağlayarak, XXI. asrın eşiğinde dünyayı kucaklamaya aday yeni nesillerimize, savunmacı tavrın ötesinde, neticesiz tartışmalardan uzak, karşılıklı hoşgörüyü dayalı bir yaklaşımla Allah'ın Kitab'ını, Rasul'ünün tebliği ışığında anlamaya ve yaşamaya çalışma ufku sunmayı gaye edinir.

İmam Hatip Liseleriyle ilgili ders dağılım çizelgelerinde Hazırlık sınıfında, toplam 35 saat dersin 25 saatlik kısmı Arapça, Kur'an-ı Kerim, Temel Dinî Bilgiler derslerine ayrılmıştır. IX. sınıfta ortak kültür dersleri 26 saat, alan dersleri 10 saat; Kur'an-ı Kerim, Arapça ve Siyer olarak belirlenmiştir. X. sınıfta ortak kültür dersleri 7 saat, okul türüne ait seçmeli dersler 8 saat, seçmeli dersler 2 saat ve alan dersleri 18 saat; Kur'an-ı Kerim, Arapça, Hadis, Fıkıh, İslâm Tarihi, Tefsir, Psikoloji olarak belirlenmiştir. XI. sınıfta ortak kültür dersleri 8 saat, okul türüne ait seçmeli dersler 8 saat, seçmeli dersler 2 saat ve alan dersleri 18 saat; Kur'an-ı Kerim, Arapça, Kelâm, Hitabet ve Meslekî Uygulama, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Sosyoloji olarak belirlenmiştir. Anadolu İHL ve Yabancı Dil Ağırlıklı İHL'lerde de alan dersleri aynı dağılımla uygulanmaktadır.

Hazırlık sınıfında verilen Temel Dinî Bilgiler dersinin özel amaçları içinde *"İslâmiyetin her zaman ve mekanda yeniden anlaşılabilir dinamik bir din olduğunu yorumlar"*; *"Dinin, insanın bireysel ve toplumsal hayatına yön veren diğer alanlarla ilişkisini yorumlar"*; *"İslâmiyetin, 'geçmiş'i eleştirel bir yaklaşımla doğru anlayan ve geçmişin birikiminden geleceği belirleme konusunda yararlanan bireyler yetiştirmek istediğini açıklar"*; *"geleneğin din olmadığını yorumlar"*, *"dinin dinamik boyutunu yorumlar"*² gibi sıralanan amaçlar İslâm Mezhepleri Tarihi'nin amaçlarıyla örtüşmektedir. Ancak ders üniteleri bu amaçların tahakkukunu hemen tamamen öğretmene vermiş görünmektedir. Zira dersin üniteleri dersin ileriki yıllarda alınacak derslere hazırlık mahiyetinde olduğunu göstermektedir. Bu üniteler, Din Kavramı, Din-Bilim İlişkisi, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed, İslâm'ın İman Esasları, İslâmî İbadetler, İslâm ve Ahlâk, Temel İslâm Bilimleri, Din ve Sosyal Değişme şeklinde sıralanmıştır.

XI. sınıfta verilen Kelâm dersi için *"Din insanı 'iyi insan' yapmayı amaçlayan bir araçtır. Din insan içindir. Sorunlarının çözümünde insana yardım eder. Bir dinin evrenselliği, o dinin*

² İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları, Ankara 1999, 80.

ilkelerinin koşullara göre yorumlanabilmesi ile mümkündür. Yorumlarla güncelleşmeyen din, sorun çözmek bir yana, kendisi bizzat sorun olur. Bu nedenle din hizmeti verecek olan insanların bu yorum becerisini kazanmaları gerekir. Değişim, ilk önce insanların zihinlerinde gerçekleşmelidir. Düşünmek, yapmaktan daha önemlidir. Çünkü, düşünce eyleme yön verir ve onun bilinçli yapılmasını sağlar" denilerek bir giriş yapılmıştır.³ Dersin genel amaçları içinde "inanç alanındaki farklılaşmanın nedenlerini kavrama"; "dini, dinamik bir süreç olarak yorumlama yeteneği kazanma"; "din görevlisinde olması gereken değerler sistemine uygun davranma alışkanlığı kazanma"; özel amaçları içinde, "inanç alanında farklı mezheplerin ortaya çıkışını yorumlar"; "itikâdî mezhepler ve temel görüşlerini açıklar"⁴ İslâm Mezhepleri Tarihi dersinin gayesiyle örtüşür. Kelâm dersinin üniteleri ise, Kelâm bilimine giriş, İtikâdî mezhepler, Varlık ve bilgi sorunu, İman ve İnkâr, Allah'ın Varlığı ve Birliğine İman, Meleklerle İman, Kitaplara İman, Peygamberlere İman, Kaza ve Kadere İman, Ahirete İman, Din ve Vicdan Özgürlüğü şeklinde sıralanarak ünitelerin açılımları yapılmıştır.⁵

İtikâdî Mezhepler ünitesinin açılımı; İtikâdî Mezheplerin ortaya çıkış sebepleri, Belli başlı İtikâdî mezhepler: Havariç, Şia, Mürcie, Mutezile, Ehli Sünnet (Eş'ariye, Maturidiye) şeklinde yapılmıştır.

Buradaki muhtevayı incelediğimizde gerek Temel Dinî Bilgiler, gerekse Kelâm derslerinin genel ve özel amaçlarının öğrencilerin günümüz şartlarına uygun, bir din anlayışıyla yetiştirilmelerinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Ancak ders müfredatları Temel Dinî Bilgiler dersinde bu amaçların tahakkukunu büyük ölçüde, hatta tamamen öğretmenin din anlayışına, dinî zihniyetine bırakacak şekilde tanzim edilmiştir. Kelâm dersinde ise genel amaçlarda belirlenen hedefler unutulmuş ve bütünüyle klasik bir müfredat programı yapılmıştır. Bu programda İslâm Mezhepleri ile ilgili ünitenin ikinci ünite olarak yer alması son derece isabetli olmuştur. Ancak ünitenin adı ve muhtevası ile ilgili belirgin hataların yapılmıştır.

³ İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları, 145.

⁴ İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları,145-146

⁵ İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları, 147-150.

Her şeyden önce "İtikâdî Mezhepler" şeklinde seçilen Ünite başlığı ünite muhtevasına kapsayıcı ve uygun nitelikte değildir. Klasik tasnifte mezhepler, itikâdî, siyasî ve amelî olarak tasnif edilir. Bu başlıkta üçlü ayırım bir şekilde unutulmuş veya göz ardı edilmiş, mezhepler sadece "itikâdî" nitelikte kabul edilmiştir.

Yine Müslümanlar arasında ortaya çıkan mezheplerin siyasî-itikâdî gibi bir ayırma tabî tutulması ne kadar doğrudur? Her ne kadar klasik tasnif bu şekilde yapılsa bile, günümüzde sosyal hadiselerin tek sebepli olarak ortaya çıkmadığı, dolayısıyla sosyal olguların tek sebepli izahlarının eksik ve yetersiz olacağı sosyologlar tarafından kabul edilmektedir. Kaldı ki ilk dönem Müslümanlar arasında ortaya çıkan mezhep hareketleri dikkatlice takip edilir ve sosyal tarih anlayışı ile olayların arka planları da dikkate alınarak etraflıca tahlil edilirse elde edilecek sonuç şudur: Mezhep olguları, içinde yaşanan toplumun siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarından bağımsız değildir. Müslümanlar genellikle yaşadıkları problemlere çözüm ararken, karşılaştıkları sorunları çözmeye çalışırken kendi haklılıklarını ve meşruiyetlerini ispatlayabilmek, kendilerine toplum içinde taraftar bulmak ve yer edinebilmek için dini, dinî değerleri kullanmışlardır. Böylece başlangıçta siyasî olan, sosyal olan veya ekonomik olan ayrılık nedeni zamanla dinî bir muhtevayla takdim edilmiş ve itikâdî, bir nitelik kazanmıştır. Bu dinî muhteva, çeşitli sosyal gruplar ve mezhep mensupları tarafından dinin kendi anlayışları doğrultusunda yorumlanma çabaları olarak şekillenmiş ve çoğu kere gruplar arasında fanatizme varan boyutlarda dinî ayrılma ve çözümler yaşanmıştır.

Burada "itikâdî" nitelemesi yerine "Müslümanlar Arasında Ortaya Çıkan Mezhepler" gibi daha genel bir başlık kullanılması uygun olurdu. Bu başlık altında da özellikle din-mezhep ilişkisi, mezheplerin dinin farklı yorum biçimleri olduğu ve din ile özdeşleştirilemeyeceğine dair daha çarpıcı alt başlıklar kullanılabilirdi.

Öte taraftan ilgili ünite içinde yer alan konuların bir ünitenin işlenme süresi olan 2-6 ders saatinde nasıl ele alınacağı merak konusudur. Çünkü ilgili konular oldukça geniş hacme sahiptir ve muhtevasında her İHL öğrencisinin mutlaka bilmesi gereken malumatı içerir.

Bir başka problem de ilgili konuların günümüze nasıl getirileceği hususudur. Esasen bu husus, hem mezkur mezheplerin günümüzdeki durumları hakkındaki bilgilerle ilgili hem de

günümüzde yaşayan diğer mezheplerle doğrudan ilgilidir. Dahası mezhep nitelmesine uymayan daha çok dinî akım, dinî hareket olarak nitelendirilen yurt içi ve yurt dışında oluşan çağdaş akımlar hakkında üniteye hiçbir ima yer almamaktadır. Oysa mezuniyetiyle birlikte mevcut kanun ve yönetmelikler çerçevesinde görev alma imkanı olan veya karşılaştıkları cami cemaatinden hemen her zaman ilgili sorulara muhatap olan İHL'lilerin yaşayan mezhep ve dinî akımlar hakkında doğru ve sağlıklı bilgilere şiddetle ihtiyaçları vardır. Mezheplerin hak veya batıl oluşu, sayısı, yeni mezhep ilaveleri yapılıp yapılamayacağı, siyasî tavırları, mezheplere bağlanmanın hükmü, Türkiye'deki dinî gruplar ve hareketler İHL'lilerin bilmesi gereken sorular ve konulardır. Bu tip sorulara cevap verilebilecek dünyadaki ve Türkiye'deki güncel dinî grupları da içine alan bir müstakil ünite veya alt başlıkları konulmalı, ilgili konular öğrencilere doğru biçimde takdim edilmeliydi. Çünkü bunların bilinmesi dinî alandaki problemlerimizin çözümünü büyük ölçüde kolaylaştıracaktır. Yoksa at gözlüğüyle sadece belli bir noktaya bakıp, etrafta olan biteni yok farz etmek, gençlerimizi neyi niçin öğrendiğini bilmeyen, öğrendiklerini kullanamayan bilgi hamalı haline getirecektir. Bu nevi soruların dersin işleme sürecinde öğretmenin bilgi ve tecrübeleriyle giderilebileceği şeklindeki bir itirazın ise Milli Eğitim anlayışımız ve uygulamalar çerçevesinde ne kadar cılız ve anlamsız olacağı aşikardır. Bu düzenleme biçimiyle ve mevcut muhtevalarıyla Kelâm dersi üniteleri güncel ihtiyaçlarımızı karşılamaktan oldukça uzak görünmektedir.

İlk ve orta öğrenimdeki din eğitiminin çağdaş standartlara yükseltilmesiyle ilgili ilk uygulama 1982 yılında yapılmıştır. Avrupa'da devlete bağlı okullarda mezhepler üstü dinî değerler ve ahlak (etik) anlayışı zorunlu olarak öğretilmektedir. İşte bu durum dikkate alınarak 1982 yılından itibaren Türkiye'de de din eğitimi mezhepler üstü bir anlayışla ve "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adı altında zorunlu hale getirilmiştir.⁶ Esasen Avrupa'da mezhepleri esas alan din eğitimi bağımsız kilise teşkilatları tarafından teşkil edilen eğitim kurumları vasıtasıyla yapılmaktadır. Zira Batı'da mezhep ayrılıkları din ayrılığı gibi değerlendirilmektedir. Dolayısıyla birbirinden bağımsız kiliseler, din eğitiminde çoğu kere birbirinden bağımsız hareket etmekte ve farklı uygulamalar içinde bulunmaktadırlar. Ancak dünyadaki son gelişmeler bu nevi eğitim

⁶ Beyza Bilgin, "Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İşbirliği", *AÜİFD*, XXXIX, Ankara, 1999, 1-2.

tarzının sakıncalarını ortaya çıkarmış ve artık Avrupa Birliği'ne dahil ülkeler ortak bir din eğitimi, mezhepler ve dinler arası eğitim arayışı içine girmişlerdir.⁷

Müslüman toplumunda ortaya çıkan mezhep ayrılıkları, din boyutunda tezahür etmediği için, bizim din eğitimimizde mezhebî nitelikler büyük ölçüde ön plana çıkmaz. Bu İHL programlarında çok açık olarak tezahür etmese bile ilk ve orta öğrenim programlarında zorunlu olarak okutulan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" derslerinin amaç ve gayelerinde açıkça görülmektedir ve yukarıda belirtildiği gibi çağdaş din eğitim anlayışına uygundur.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretim programı hazırlanması ile ilgili genel ilkeler içinde "*mezheplerin ayrımcılık değil, çağlara ve ortama göre, dinin anlaşılma biçimlerini ortaya koyan bir zenginlik olduğunun vurgulanması*"; "*mezheplerin dinin anlaşılma biçimleri olarak değerlendirilmesi*"; "*dinin hükümlerinin çağlara göre yorumlanarak evrenselliğinin fark edilmesi*"; "*kader kavramının yanlış yorumlanarak sorumluluktan kaçılmayacağına bilinmesi*"; "*dinî konularda 'akılcı yöntem'in kullanılarak gerçeğin keşfedilmesi ve zihinde oluşabilecek sorulara karşı bireyin kendi sağlıklı yorumunu geliştirebilmesi*" gibi ilkeler yer almakta ve programın bu ve benzeri ilkeler doğrultusunda düzenlendiği ifade edilmektedir.⁸ Programın genel amaçları içinde "*doğru dinî bilgiler ile batıl ve hurafeleri ayırt edebilmeleri*"; "*akıl dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu tanıyabilmeleri*"; "*başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşabilmeleri*"; "*toplum içinde sağlıklı dinî oluşumları ayırt edebilmeleri*" amaçları yer almaktadır.⁹

İlköğretim IV. sınıftan itibaren başlayan programda IV. Sınıf üniteleri; Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyorum, Temiz Olmalıyım, Ben ve Din, Ailem ve Din, Yaratıcı ve Yarattıklarını Severim, Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım, Hz. Muhammed'i Tanıyalım; V.sınıf üniteleri; Allah'a İnanıyorum, Dua Ediyorum, İbadet Konusunda Bilgilenelim, Ramazan Ayı ve Oruç, Toplumsal Görevlerimiz ve Din, Peygamberleri Tanıyalım, Hz. Muhammed ve Aile Hayatı; VI. Sınıf üniteleri; Namaz Bir İbadettir, Paylaşalım, Yardımlaşalım: Zekat ve

⁷ Beyza Bilgin'in mezkur makalesi bu konuyla ilgili yapılan Kongreler ve bunların sonuçlarıyla ilgili değerlendirmeleri içerir.

⁸ 2517 sayılı MEB Tebliğler Dergisi, 916-917.

⁹ 2517 sayılı MEB Tebliğler Dergisi, 918.

Sadaka, Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz, Kötü Davranışlardan Kaçınalım, Dostluk ve Kardeşlik, Kutsal Kitapları Tanıyalım, Son Peygamber Hz. Muhammed; VII. Sınıf üniteleri; Kur'an'ı Kerim'i Tanıyalım, Din Güzel Ahlaktır, Hac ve Kurban, Melekler ve Diğer Görünmeyen Varlıklar, Ahiret İnancı, Ailemiz, Dinleri Tanıyalım, VIII. Sınıf üniteleri; Hz. Muhammed'in Örnek Ahlakı, Kültürümüz ve Din, Din Akıl ve Bilim, Kaza Kader İnancı, İnanç Davranış İlişkisi, Dindeki Anlayış Farklılıkları, Dinlerin ve İslâm'ın Evrensel Öğütleri şeklinde sıralanmıştır.¹⁰

Burada doğrudan İslâm Mezhepleri Tarihi'ni ilgilendiren ünite "Dindeki Anlayış Farklılıkları" başlığını taşımaktadır. Bu ünitenin açılımında ise "Din ve Din Anlayışı Birbirinden Farklıdır, Din Anlayışındaki Farklılıklar Zenginliktir, Din Anlayışındaki Farklılıkların Sebepleri (İnsanın yapısı, siyaset, ortam ve kültür, ekonomi), Din Anlayışındaki Farklılıklara Dayalı Oluşumlar, (mezhepler, tarikatlar, cemaatlar), Dinde Zorlama Yoktur, Laiklik Din ve Vicdan Özgürlüğünün Garantisidir".¹¹

Gerek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin genel ve özel amaçları gerekse yukarıda açılımını verdiğimiz ünitenin açılımı İslâm Mezhepler Tarihi'nin gaye ve içeriğiyle örtüşmektedir. İlköğretimde beş yıla yayılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin müfredat programlarında da önceki programlardan farklı olarak dinî kültür, inanç, ibadet, ahlak ekseninde ve öğrencilerin yaşadıkları hayatla ilişkilendirilerek nispeten fenomenolojik bir boyutta verilmiştir. Böylece öğrenciye dinin belli bir konusu üzerine yoğunlaşarak üniteler aktarılacak yerine, daha dengeli öğrencilerin gelişme yaşı dikkate alınarak bir program hazırlanmıştır.

İslâm Mezhepleri Tarihi ile doğrudan ilgili olarak ifade ettiğimiz ünitenin alt başlıklarını teşkil eden konular, yukarıda ifade ettiğimiz mezhepler üstü din anlayışını kesin bir şekilde yansıtmaktadır. Ayrıca aynı ünite Örnek İşleniş¹² olarak *Tebliğler Dergisi*nde de yer almakta, burada konunun ele alınış ve işleniş tarzı bu anlayışı çok daha belirgin hale getirmektedir. Esasen bu anlayışı programın bütünlüğü içinde de görmek mümkündür. Bununla birlikte ünite sınırları içinde yer alan mezhep, tarikat ve cemaat gruplaşmalar

¹⁰ 2517 sayılı MEB Tebliğler Dergisi, 920, 934, 949, 960, 970.

¹¹ 2517 sayılı MEB Tebliğler Dergisi, 972.

¹² 2517 sayılı MEB Tebliğler Dergisi, 975-978.

hakkında detay bilgiye girilmemiş; muhtemelen ilgili konular ilköğretim öğrencileri için fazla olacağı düşünülerek sonraki yıllara bırakılmıştır. Ancak şu anda uygulanan Liselerdeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programlarında böyle bir konuyla ilgili en küçük ima dahi yoktur. Mevcut Lise din eğitimi programlarına sıradan bir bakış bile onların ciddi bir revizyona tâbi tutulması gerektiğini göstermektedir. Ancak burada sadece yeni düzenlemeleri konu aldığımız için bu programlar hakkında değerlendirmelere girmiyoruz.

İlköğretim programlarının başarıya ulaşması büyük ölçüde dersleri verecek öğretmen ile ilgilidir. Zira programın uygulanması, öğretmenin din alanındaki yeterliliği kadar dinî anlayış ve zihniyet biçimiyle de alâkalıdır. Burada iki problem karşımıza çıkar: İlki, müfredata hakim olan din anlayışı ve zihniyet biçiminin öğrencilerden önce, öğretmenler ve hatta toplum tarafından benimsenmesi meselesidir. Her şeyden önce din konusunda geleneksel din anlayışımızı ve dinî zihniyetimizi toplum olarak yeniden inşa etme ve güncelleştirmemiz gerekmektedir.¹³ Bunu yaparken dinin alanının dinin alanının iyi belirlenmesi, Kur'an'a dayalı, rasyonel, gerçek hayatla örtüşen, taklitçi değil ve fakat sorgulayıcı ve bilgiye dayalı, sosyolojik faktörleri dikkate alan, aktif ve dinamik bir din anlayışına ve dinî zihniyete sahip olmalı ve bunu yeni nesillere öğretebilmeliyiz. Bu anlayışın yerleşmesi için sadece ilahiyatçıları sorumlu görmek yerine eğitimin bütünlüğünden hareketle ilgili bütün kesimlerin sorumluluğu üstlenerek top yekûn çaba sarf etmeliyiz. Devlet bu anlayışı hakim kılacak politikalar üretmeli, geliştirmeli ve takip etmeli ve bunun için farklı kurum ve teşkilatlarında benzer politikalar takip edilmeli; medya güncel dinî içerikli tartışma programlarını reyting için değil, çözüm üretmek ve problemler konusunda halkı bilgilendirmek için yapmalı; öğretmenlerimiz her türlü taassuptan ve grup bağlılığından uzak, doğru bilgiyi yerinde ve zamanında eğitim-öğretim faaliyetleri çerçevesinde öğrenciye sunabilmelidir.

Diğer problem ise, yeni başlatılan uygulama ile sekiz yıla çıkartılan ilköğretim okullarımızda yeter sayıda ders öğretmenin bulunmayışıdır. Yeni programa uygun öğretmenler için İlahiyat Fakültelerinde gerekli düzenleme ve program değişiklikleri 1998-1999

¹³ Bu konuda Türkiye'nin panoraması görmek için bk. Hasan Onat, "Türkiye'de Din Anlayışı", *Türk Ocakları Yıllığı 1996*, Ankara, 186-228.

öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuş,¹⁴ ancak 2001-2002 öğretim yılında mezun verecektir. Bunların istihdam süreçlerinde öğretmen ihtiyacının giderileceği zaman dilimi ise belirsizdir. Öte yandan eski İlahiyat programlarından mezun olan öğrencilerin Pedagoji Formasyon Belgesine sahip olmalarına rağmen çeşitli gerekçeler ile bu okullara atamaları yapılmamıştır. Mevcut öğretmen ihtiyacı öğrenci sayısı azalan İHL meslek dersleri öğretmenleri vasıtasıyla giderilmeye çalışılmakta ve çoğu kere de Sınıf Öğretmenleri derslere girmektedir. Bu durum, programın başarısını ciddi şekilde zaafa uğratacaktır. Bu nedenle, şu anda mezun olup memuriyete başlamayan İlahiyatçılar istihdam edilebileceği gibi, açılacak Hizmet İçi Eğitim Kurslarıyla eski İlahiyatçı öğretmenlerin ve Sınıf öğretmenlerinin bilgi ve tecrübeleri artırılıp derse daha hazır hale getirilmeleri temin edilebilir.

Sonuç olarak Avrupa Birliğine giriş aşamasında din eğitimle ilgili yapılan bu yeni düzenlemeler İmam-Hatip Liseleri için eksik ve başarısız, ilköğretim programları için ise yeterli görünmekle birlikte, nitelikli öğretmen eksikliğine bağlı olarak beklenen verim ve neticenin alınmasından uzak görünmektedir.

¹⁴ Mezkur programlar hakkında bk. M. Said Yazıcıoğlu, "Cumhuriyetin 75.Yılında Din Öğretiminde Yeni Hedefler", *İslâm Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi*, Ankara 2001, 345 vd.